

dintre „cetățenii europeni”. Oamenii au început să descopere că și-au pierdut democrația și puterea propriilor lor țări de a governa singure.

Îmi pun iarăși întrebările retorice de mai sus :

Oare Uniunea Europeană iese lent din istorie? Oare semnele de oboseală ne aduc aminte că actul de naștere a fost semnat doar pentru 50 de ani?

Și atunci de ce atâtea eforturi pentru „angrenarea” în interiorul *cercului de steluțe* a altor și altor țări membre?

Sigur, răspunsul îl poate da oricare dintre cititorii acestui volum.

Comentariile suportă nuanțe, pe care le așteptăm chiar dacă sunt pozitive sau negative.

Elena Obreja

Wilhelmina Wosinska,
Psihologia vieții sociale,
București : Editura
„Renaissance”, 2005.

Lucrarea *Psihologia vieții sociale* a căreia autoare este Wilhelmina Wosinska, profesor universitar la Arizona State University, este recent apărută în librăriile din România și a fost concepută pentru toți cei care simt nevoia de a dobândi cunoștințe referitoare la aspectele comportamentului social al omului, cu alte cuvinte, domeniul psihologiei sociale, domeniu extrem de util în orice activitate profesională. Vă întrebați de ce este utilă psihologia socială? Răspunsul este oferit în prefața lucrării chiar de Robert B. Cialdini, autorul renumitei lucrări *Persuasiunea*, lucrare apărută și în limba română : „Psihologia socială explică modurile de gândire, simțire și comportament ale individului în interacțiune cu alți oameni”. Diverse probleme, cu care ne confruntăm zilnic fiecare dintre noi, sunt analizate în

această lucrare, fiecărei teme corespunzându-i un capitol ; astfel au fost analizate conflictele interpersonale, persuasiunea, întrajutorarea, colaborarea sau confruntarea, subiecte de o importanță semnificativă pentru realitatea socială. În sprijinul acestei idei vine și afirmația renumitului psihosociolog Robert B. Cialdini, potrivit căreia cine înțelege mecanismele enumerate mai sus „va dobândi capacitatea de a se integra perfect în situațiile de viață cotidiene, precum și capacitatea de a le face față cu succes”.

Deși lucrarea *Psihologia vieții sociale* a avut ca sursă de inspirație cultura și realitatea poloneză, autoarea lucrării fiind de origine poloneză, conținutul lucrării nu se limitează doar la „spațiul polonez” ; prin multitudinea și diversitatea exemplurilor abordate, lucrarea redă caracterul universal al problemelor amintite mai sus. În acest context, Wilhelmina Wosinska încercă să ne demonstreze încă o dată frumusețea psihologiei sociale, ca domeniu de largă utilitate în perioada postcomunistă, odată cu schimbarea sistemului sociopolitic și instalarea economiei de piață în țările din centrul și sud-estul Europei.

Caracteristicile sistemului sociopolitic, concurența specifică economiei de piață sunt câțiva dintre factorii care i-au determinat pe specialiștii din diverse domenii să conștientizeze faptul că o condiție fundamentală a succesului profesional, și nu numai, este cunoașterea unor metode eficiente de exercitare a influenței asupra oamenilor din jur, de evaluare și de anticipare a comportamentului lor, de luare a unor decizii corecte pentru ei, dar și de menținere sau creștere a eficienței organizației a căreia îi aparțin.

Din punct de vedere al stilului de redactare, conținutul manualului este temeinic și sistematic elaborat ; fiecare teorie discutată în capitolele lucrării este exemplificată, pornind de la situații generate de mediul

familial, școlar sau profesional. Exemplificarea teoriilor este realizată prin intermediul unui limbaj nepretențios, ce permite cititorilor nefamiliarizați cu termenii științifici ai psihologiei să-l studieze cu ușurință; de fapt, autoarea menționează de la bun început că accesibilitatea manualului pentru studenții și specialiștii din cadrul altor domenii precum științele economice, dreptul, managementul, politehnica, a fost un obiectiv de o importanță majoră al acestei lucrări.

Pornind de la cele afirmate anterior, se naște următoarea întrebare: Cât de mult se adresează această lucrare în egală măsură specialiștilor-practicieni din domeniul vast al științelor sociale, dar și celorlalți cititori aparținând unor domenii variate precum cele menționate mai sus? Răspunsul la această întrebare ne este oferit chiar din titlul lucrării: *Psihologia vieții sociale*. Autoarea ne mărturisește că a ales intenționat sintagma „psihologia vieții sociale”, și nu „psihologie socială”, din dorința de a scoate în evidență aplicabilitatea practică a principiilor psihologice existente în realitatea socială.

Lucrarea este structurată pe șaisprezece capitole.

În primul capitol al acestei lucrări, intitulat „Obiectul, aplicabilitatea practică a psihologiei sociale și metodele de cercetare”, este realizată o prezentare sistematică a obiectului psihologiei sociale și, aferent acestuia, principalele metode de cercetare folosite în psihologia socială: metode descriptive (observația în condiții naturale, observația participativă, cercetările pe baza sondajelor de opinie, analiza documentelor) și metode explicative sau cercetări experimentale (experimentul de laborator, experimentul în condiții naturale și experimentul natural). În afară de prezentarea metodelor enunțate mai sus, capitolul conține o serie de „idei-concluzii”, referitoare la tematica lucrării; una dintre acestea ar

fi aceea că „esența mecanismului unui anumit fenomen, corect înțeleasă, permite clarificarea diverselor ei ipostaze, care se manifestă în multe situații diferite”. Diversitatea fenomenului studiat, ipostazele în care apare această „realitate socială”, trebuie să fie analizată cât mai obiectiv; în acest sens, cercetătorul nu trebuie să piardă din vedere faptul că atunci când „se străduiește cu adevărat poate obține datele pe care le dorește”; acest aspect este, în opinia autoarei, consecința abordării unei metodologii eronate din punct de vedere științific și exemplifică în acest sens una dintre cele mai frecvente erori comise de cercetătorii mari amatori de rezultate științifice, și anume alegerea unui eșantion nereprezentativ. Finalul primului capitol încearcă să răspundă întrebării: „Are rost cercetarea fenomenelor evidente?”, autoarea referindu-se la fenomene des întâlnite în realitatea cotidiană precum: supunerea oarbă în fața autorității, favorizarea celor care ne sunt asemănători, intensificarea agresivității ca urmare a frustrării etc. Răspunsul la această întrebare este următorul: „Ceea ce pare evident, nu este întotdeauna astfel”.

„Greșeala siguranței retrograde” sau fenomenul „am știut-o de la bun început”, potrivit autoarei, semnifică tendința spre o convingere exagerată că avem capacitatea de a prevedea consecințele unui eveniment, atunci când rezultatul ne este deja cunoscut, adică după ce s-a produs deja. Pentru o mai bună înțelegere voi reda mai jos următorul exemplu prezentat în lucrare: „Dacă mariajul vecinilor tăi a trecut în ultimele trei luni prin momente proaste, după care ai plecat în străinătate și la întoarcere ai aflat că cei doi se află în divorț, vei spune în gândul tău: «Hmm, am știut de la început că așa va fi. Cine ar fi rezistat cu femeia aia agresivă?! E o minune că a suportat-o bărbatul ăsta șapte ani! E într-adevăr un tip sufletist și

eroic!». În schimb dacă la întoarcerea din călătorie îi vezi pe vecinii tăi ținându-se de mână, îți spui: «Am știut de la început că așa va fi. Ea este într-adevăr o tipă agresivă, dar el este un tip sufletist și blând, și poate chiar puțin cam prea bleg, așa că se completează de minune!»».

Din punct de vedere metodologic, conștientizarea existenței unei asemenea greșeli, nu este doar o „justificare a necesității de a se desfășura cercetări științifice (pentru a demonstra ce formă are un anumit fenomen)”, ci este, în opinia autoarei, o încercare de a crește toleranța și înțelegerea față de modurile de gândire și acțiune ale altor oameni. Nu trebuie să uităm că intuiția și cunoașterea naivă este înșelătoare, natura umană mult prea complicată, iar mediul social foarte bogat în factori care acționează asupra individului. Concluzionând la finalul capitolului, autoarea susține: „Ceea ce este adecvat principiilor psihologiei sociale, se reduce la *tendențe tipice observate la o anumită populație, aflată într-o anumită situație*”.

În ce-l de-al doilea capitol al lucrării ne este explicat felul în care se formează imaginea „de sine” și „despre sine” și discutarea consecințelor pe care le are acest fapt asupra noastră și a anturajului nostru. Sunt descrise apoi „diferite modalități de exprimare a «dragostei» față de sine” prin folosirea diverselor deformări de autopercepție, care permit menținerea unei păreri pozitive despre sine.

„Înțelegerea și perceperea lumii sociale” este ce-l de-al treilea capitol. În acest capitol sunt analizate anumite reguli generale de percepere și judecare a lumii sociale, cum se deformează și cum sunt puse în mișcare schemele de cunoaștere a lumii și ce se întâmplă când realitatea nu se potrivește cu acestea; în capitol găsim prezentate modalități în care ne construim noi înșine, în mod activ, imaginea despre lume, „fabricând” diverse fapte și comitem anumite

greșeli în receptarea realității sociale. În finalul capitolului, se încearcă o explicație a felului în care „colaborează emoțiile cu procesele de cunoaștere în cursul *contemplării lumii sociale*” și în felul în care reacționăm față de această lume.

Capitolul al patrulea al lucrării, intitulat „Atitudini și comportamente”, debutează cu explicarea noțiunii de „atitudine” și modalitățile prin care se pot forma atitudinile; este realizată apoi, atât o analiză a divergenței dintre atitudini și comportament, cât și analiza modurilor de manipulare, influențare prin intermediul comportamentului, influențare ce duce la schimbarea convingerilor. Wilhelmina Wosinska ne asigură că odată parcurs acest capitol, noi, cititorii, vom ști cu siguranță de ce iubim și credem în cauza pentru care am suferit, suferim sau vom suferi și o să știm în mod sigur „de care parte a gardului este întotdeauna iarba mai verde”.

Capitolul al cincilea – denumit simplu: „Persuasiunea” – prezintă normele psihologice ale persuasiunii eficiente. Începutul capitolului este dedicat definirii și caracterizării persuasiunii; ulterior, este discutat modelul comunicativ de persuasiune, analiza trăsăturilor emițătorului, conținutul mesajului persuasiv, formele acestuia, proprietățile canalului pe care este transmis, trăsăturile receptorului care favorizează predispoziția spre persuasiune. Sunt descrise în continuare două modele psihologice de persuasiune, modele ce explică mecanismele de la baza prelucrării cognitive a mesajului. Tot în acest capitol sunt prezentate metode folosite de persoanele care se ocupă de persuasiune pentru blocarea în receptor a gândirii raționale, dar, aferent acestora, tot în acest capitol sunt prezentate, modalități diverse prin care orice persoană se poate opune influențelor persuasiunii nedorite.

În „Conformism, supunere și obediență” (capitolul al șaselea), persuasiunea este

caracterizată – precum în capitolul precedent – „influența axată pe schimbarea atitudinilor și convigerilor”, influența socială semnificând „acea acțiune de influențare care vizează în mod direct schimbarea comportamentului individului ca urmare a presiunii exercitate de un grup sau de un alt individ”. În acest capitol sunt analizate două categorii fundamentale de influență socială: influența majorității, exprimată în comportamente conformiste și cea a minorității, care duce la supunere.

Capitolul al șaptelea tratează problema „dinamicii grupului”. În prima secțiune a capitolului este introdusă definiția grupului, caracteristicile esențiale ale acestuia. Mai apoi este descris felul în care indivizii acționează în cadrul sarcinii pe care o au de îndeplinit, felul în care își reduc ei efortul atunci când vine vorba despre îndeplinirea unor sarcini în grupuri mai mari și, spre finalul capitolului, probleme legate de decizia și conducerea grupului.

Capitolul „Diferențierea culturală a interacțiunilor umane” pune în discuție „concepția cvadridimensională de diferențiere culturală”, și are ca punct de pornire concepția lui G. Hofstede, prezentată în lucrarea *Consecințele culturii*, apărută în anul 1980. În capitol se face referire la rolul diferențelor culturale în mediul de afaceri și negocierile politice. La finalul capitolului sunt prezentate câteva analize culturale aferente proceselor de modernizare și de occidentalizare.

Capitolul al nouălea, „Sexul și comportamentele sociale”, include aspecte legate de stereotipurile care ciculă pe tema femeilor și a bărbaților. Sunt explicate forme ale evoluției speciei umane și formării în femei și bărbați a unor trăsături distincte, puternic încurajate de mijloacele mass-media. Spre finalul capitolului, este prezentată o analiză a caracterului variabil al problemelor femeilor, condiționat de perspectiva culturală.

Capitolul consacrat „atracției interpersonale” tratează două fenomene importante ale acestei teme: prietenia și dragostea. Factori de care depind afecțiunea pe care o purtăm oamenilor și atenția deosebită acordată „frumuseții fizice” ca sursă a simpatiilor și a preferințelor tipului de parteneri pe care și-i doresc femeile și bărbații.

Cândva, cineva spunea într-o altă carte: „Lumea este a entuziaștilor care nu se înfierbântă”. Emoțiile noastre au un rol important în procesul de adaptare la mediul social. Pe lângă faptul că emoțiile ne atenționează atunci când ne lipsește ceva sau ne ajută să tragem niște semnale de alarmă atunci când ne deranjează comportamentul altei persoane, afectivitatea umană constituie o valoroasă sursă de informații, și anume ne ajută să luăm hotărâri; atunci când sunt afectați centri nervoși din emisferile cerebrale, omul nu poate lua nici cele mai simple decizii. De ce? Pentru că nu știe ce va simți în legătură cu deciziile sale. Pe lângă aceste aspecte, sentimentele noastre constituie o *importantă sursă de unitate* a tuturor membrilor speciei umane, „probabil cea mai mare sursă de unitate”, spunea Mihaela Roco într-o lucrare de specialitate. Cu siguranță, prin analiza istoriei și a documentelor sociale putem constata următoarele: procesele cognitive, gândurile, convingerile noastre religioase, politice, culturale nu ne-au unit, ci, de fapt, ne-au despărțit de prea multe ori, într-un mod tragic și uneori chiar fatal.

Vorbind la modul general, sentimentele ne unesc, iar convingerile ne despart.

Este momentul deci să nu mai considerăm subiectele legate de „emoții”, „dragoste”, „sentimente”, „iubire” ca fiind „subiecte triviale”, ce nu pot face obiectul unor cercetări științifice serioase; așa cum precizează și autoarea, aceste fenomene „eterice”, precum dragostea, atașamentul, prietenia au fost transpuse în situații experimentale și, ca urmare, au fost formulate

teorii despre atracția interpersonală. O parte dintre aceste teorii o găsim în acest capitol al lucrării : vă invit, dragi cititori ai revistei, să parcurgeți acest capitol dedicat atracției interpersonale !

„Comportamentul prosocial” este cel de-al unsprezecelea capitol al lucrării ; în partea de început este realizată o prezentare a noțiunilor de bază și a explicațiilor teoretice ale comportamentelor prosoziale. Capitolul continuă cu analiza „determinantelor situaționale și personale” ale disponibilității de a acorda ajutor. Printre concluziile desprinse din lucrare enunțăm următoarele „prețul comportamentului persoanelor care acordă ajutor altor oameni este diferit, în funcție de motivele atribuite faptei lor de către observatori. Capitolul se încheie cu prezentarea unui model de intervenție în accidente spontane și de acordare a ajutorului pe o perioadă îndelungată de timp.

Capitolul dedicat psihologiei agresiunii și violenței începe cu explicarea noțiunii de „agresiune” și a diferențelor existente între formele ei ; sunt descrise diferite mecanisme de agresiune și condițiile în care ele se intensifică. De asemenea, sunt prezentate forme de violență folosită împotriva femeilor, dar și modalități de reducere a agresiunii.

Capitolul al treisprezecelea debutează cu discuția pe tema naturii prejudecăților, a discriminării și a stereotipurilor ; sunt analizate patru surse ale prejudecăților : născute din identificări cu persoanele asemenea nouă ; născute din frustrări și crearea „șapilor ispășitori”, născute din rivalitatea pentru bunurile apreciate și dorite ; născute din modul de catalogare al oamenilor. În final, capitolul oferă o soluție, un răspuns la problema reducerii la minimum a prejudecăților existente în viața socială : autoarea propune intensificarea contactelor între grupurile ostile și crearea necesității de a colabora.

„Conflictele și dilemele sociale” este capitolul care face o analiză a mecanismelor psihologice ale conflictelor și strategiilor de soluționare a conflictelor și modalitățile de prevenire a acestora.

Comportamentul consumatorului în relația sa cu psihologia socială este analizat în următorul capitol și are ca obiectiv îmbogățirea cunoștințelor „de bază”, despre mecanismele psihologice pentru „citorul nespecialist” ; acestea pot fi valorificate „în scopul transformării oamenilor în consumatori loiali”. În structura capitolului o importanță deosebită este acordată proceselor de condiționare, ca factor esențial în procedeele de persuasiune, manipulare a consumatorului în scopul acceptării și al cumpărării produsului. Pornind de la principiile de bază ale persuasiunii descrise de R. Cialdini, autoarea analizează specificul strategiilor de reclamă, publicitate, pe fondul factorilor culturali.

Ultimul capitol pune în relație psihologia socială și funcționarea oamenilor la locul de muncă ; procedeele de selecție și de evaluare a angajaților, strategiile motivaționale, organizarea comunicării în organizații, cultura organizațională. Un subiect foarte interesant abordat în lucrarea de față este acela al procesului de globalizare a companiilor și a organizațiilor de orice tip, fenomen din ce în ce mai frecvent și în România.

Parcurgerea acestei lucrări, pas cu pas, ne ajută pe noi toți deopotrivă să identificăm acele mecanisme sociale care nu cunosc limite, mecanisme ce constituie de altfel trăsătura permanentă a reacțiilor umane și caracterul lor universal ; și cine ar fi putut să redea mai bine caracterul univesal al problemelor, decât Wilhemina Wosinska, care, prin statutul său, locuind între două realități, cea poloneză și cea americană, a surprins cu succes această perspectivă.

Se cuvine ca la finalul acestui articol să vorbesc despre utilitatea lucrării *Psihologia*

vieții sociale. Sunt sigură că utilitatea cărții o veți descoperi singuri : numai după parcurgerea fiecărui capitol al lucrării și în fiecare moment al existenței voastre în realitatea socială, când vă veți uita la voi înșivă și la lumea socială cu alți ochi, mult mai înțelegători.

Daniela Boțone

Tony Malim,
*Psihologie socială**,
traducere de L. Băiceanu,
București : Editura Tehnică,
2003, 326 p.

Lucrarea psihosociologului Tony Malim, pe care o prezentăm prin problematica abordată și explicațiile oferite conceptelor acestei discipline teoretice are menirea unui studiu introductiv în domeniul psihologiei sociale. Profesor la Weston College și Open University, Tony Malim este autorul unor importante lucrări apărute și la noi în țară : *Procese cognitive* (1999), *Psihologie comparată* (2000), cea din urmă publicată în colaborare cu Ann Birch și cu Sheila Hayward.

Cele șase capitole ale lucrării fac referire la aspecte importante din domeniul psihologiei sociale, fiind orientate cu precădere spre cercetările cu caracter inovator, precum cele ale cogniției sociale (modalitatea în care evenimentele sociale sunt stocate în memorie de indivizi și folosite ulterior pentru a determina comportamentul social), dar și spre teme cunoscute ale domeniului : conflictul, schimbarea atitudinală, influența socială. Așadar, cercetările tradiționale asupra relațiilor interumane, cât și realități mai noi, cum ar fi schemele, reprezentarea socială și iden-

titatea socială sunt evidențiate succint de autor prin expunerea teoriilor și a experimentelor consacrate.

Plecând de la ideea că psihologia socială reprezintă un cadru propice pentru înțelegerea comportamentului și a interacțiunilor dintre oameni, autorul prezintă pe parcursul primului capitol perspectivele utilizate de psihologii sociali în explicarea comportamentului uman.

Perspectiva rolului social, perspectiva cogniției sociale sau cea a învățării sunt susținute de teorii ale unor recunoscuți cercetători ai domeniului : S. Stryker și A. Statham (1985), M. Snyder (automonitorizarea), B.F. Skinner (1953, 1974), J.W. Thibaut și H.H. Kelly (1978).

Profesorul Tony Malim susține ideea unei abordări, în primul rând, didactice și face referire în lucrarea sa la metodele de cercetare utilizate în psihologia socială, cât și la sursele ideilor de cercetare reprezentative domeniului social. Problematika etică este, de asemenea, dezbătută și sunt prezentate experimente care au fost criticate pentru că au încălcat principii morale : experimentele lui Stanley Milgram asupra obedienței, experimentul lui Muzafer Sherif denumit „Peștera tâlharului”.

Modalitatea în care individul se poate percepe pe sine, cât și pe ceilalți, reprezintă problematica celui de-al doilea capitol. Autorul integrează în acest capitol cunoscute modele teoretice : teoriile implicite ale personalității, teoriile atribuirii ale lui D.J. Bem și ale lui B. Weiner, teoria interdependenței și teoria întărire/afect, modelul covariației a lui H.H. Kelly. În același timp, autorul nu uită să ofere definiții și explicații asupra proceselor specifice domeniului : cogniția socială, prejudecățile, atribuirea.

Capitolul „Relațiile cu ceilalți oameni” surprinde nevoia oamenilor de a se afilia

* *Social Psychology*, Houndmilles, MacMillan Press, 1989/1997.